

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

Bakalářská práce

Houslová tvorba Antonína Dvořáka

*Markéta Adamcová
HV-NA*

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Gabriela Kubátová, Ph.D

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Houslová tvorba Antonína Dvořáka“
vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne : 19. května 2010

Adamecova

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na skladby A. Dvořáka pro housle a klavír. U jednotlivých děl jsou uvedeny okolnosti vzniku. Základní charakteristika témat a formální analýza je doplněna notovými příklady. Kapitoly s jednotlivými skladbami jsou seřazeny chronologicky podle data vzniku. Samostatná kapitola detailněji pojednává o nejrozměrnějším komorním díle pro housle a klavír - Sonátě F dur op. 57. Poslední kapitola je věnována Houslovému koncertu a moll op. 53, stěžejnímu dílu literatury pro housle.

Resumé

This Bachelor work is focused on A. Dvořák works for the violin and the piano. There are added the circumstances of the origin to each work. The basic themes characteristic and the formal analysis is completed by note examples. The chapters are ordered chronologically according to the date of the origin. The individual chapter is focused on the most extensive work for the violin and the piano – Sonata F major op. 57. The last chapter is addressed to the Concert for the violin a minor op. 53, the pivotal work composed for the violin.

OBSAH

Úvod	6
1. ŽIVOTOPIS.....	7
Antonín Dvořák.....	7
2. SKLADBY PRO HOUSLE A KLAVÍR.....	10
2. 1. Sonáta a moll pro housle a klavír op.19	10
2. 2. Capriccio (Koncertní kus pro housle a klavír)	11
2. 3. Nokturno H dur pro housle a klavír op.40.....	14
2.4. Balada d moll op.15.....	16
2.5. Romantické kusy pro housle a klavír op.75.....	17
2. 6. Sonatina G dur pro housle a klavír op. 100	19
3. SKLADBY PRO HOUSLE A ORCHESTR V ÚPRAVĚ PRO HOUSLE A KLAVÍR	24
3. 1. Romance f moll pro housle a klavír op.11	24
3. 2. Mazurek pro housle s průvodem klavíru op. 49.....	29
4. SONÁTA F DUR PRO HOUSLE A KLAVÍR OP. 57	32
4. 1. Sonáta F dur pro housle a klavír op. 57, 1. věta (Allegro man on troppo).....	33
4. 2. Sonáta F dur pro housle a klavír op.57, 2.věta (Poco sostenuto).....	35
4. 3. Sonáta F dur pro housle a klavír op.57, 3. věta (Allegro molto)	39
5. HOUSLOVÝ KONCERT A MOLL PRO HOUSLE A ORCHETR, OP.53 .	42
Závěr	44

Úvod

Během mého studia patřily skladby Antonína Dvořáka k mým nejoblíbenějším. Jeho hudba mě naprosto uchvátila svou vroucnou melodikou. Zamilovala jsem si zejména nádherné kantilény vyrůstající z těch nejhlubších kořenů české lidové hudby.

Jelikož jsem většinu Dvořákových skladeb pro housle a klavír hrála a patří k mým oblíbeným, rozhodla jsem se, že se jim budu věnovat i v bakalářské práci. Cílem mé práce je zmapovat dílo napsané pro housle a klavír, shromáždit informace ohledně jejich vzniku a některé skladby analyzovat. Myslím, že práce by mohla pomoci interpretům, kteří začínají studovat některou z uvedených skladeb a chtějí se o ní dozvědět něco více než jen to, co se dá vyčíst z notového zápisu.

Svou práci jsem rozdělila na jednotlivé kapitoly a podkapitoly, přičemž jsem se snažila postupovat chronologicky, tedy tak, jak byly skladby postupně napsány. Věnuji se většinou okolnostem vzniku jednotlivých skladeb, jejich formě a charakteristice. Pak jsem se zaměřila zejména na Sonátu F-dur, kterou jsem se pokusila formálně analyzovat.

Při vzniku této práce mi pomáhala literatura, která již byla o životě a díle Antonína Dvořáka napsána, ale zejména jsem vycházela z osobních zkušeností a z interpretace jednotlivých skladeb.

1. ŽIVOTOPIS

Antonín Dvořák

(8. září 1841, Nelahozeves – 1. května 1904, Praha)

„Dvořákova témata pro vedlejší myšlenky by mně docela stačila i na myšlenky hlavní...“

(Johanes Brahms)

Antonín Dvořák byl jedním z nejslavnějších českých hudebních skladatelů všech dob. Jeho symfonické opusy jsou nedílnou součástí repertoáru všech světových symfonických orchestrů. Síla Dvořákovy melodické invence uchvacuje dodnes odborníky i laiky a brala dech i skladatelovým současníkům. Antonín Dvořák se proslavil svými symfonickými díly a velkými vokálně-instrumentálními skladbami, neméně však i koncertními skladbami a operami.

Po celý život, i přes mnoho porážek a odmítnutí, zůstal Dvořák srdečným člověkem, který se těšil ze života. A tato radost vyzařuje i z jeho hudby. Dvořák vždy věřil, že hudba by měla především bavit, ne dávat pokyny. Opravdu jen málo skladatelů mělo k dispozici tak bohatou zásobu nádherných, snadno zapamatovatelných melodií.

Dokázal být tvrdošíjný a mimořádně umíněný. Dá se říci, že byl i dost výbušný a při velkých veřejných příležitostech se usmíval jen zřídka. Přesto všichni jeho přátelé tvrdili, že jeho povaha byla opravdu srdečná a ušlechtilá. To, že se neustále neusmíval, byla jen přirozená skromnost a pokora. Čajkovskij o něm řekl, že je to „sympatický podivín“ a obvykle nedůtklivý Brahms si ke Dvořákovi vytvořil ještě hlubší vztah, který trval po celou dobu jeho života.

Dvořáka zajímaly velké lidské vynálezy a jako malého vesnického chlapce ho fascinovala železnice, která se tehdy stavěla v jeho rodné Nelahozevsi. Obrovské zaujetí pro vlaky už mu zůstalo až do dospělosti. Kromě vlaku měl i mnoho jiných vášní. Rád pozoroval ptáky a poslouchal jejich zpěv, který ho velmi inspiroval. Například téma třetí věty ze Smyčcového kvartetu F dur je zrovna inspirováno zpěvem červenky. K tomu se váže tato historka. Když si prý Dvořák krátce po dokončení kvartet přehrával, zarazil se na místě ve vysoké houslové poloze a ulevil si prý poznámkou : Safraportský pták! Když byl pak tázán, jaký že pták je ve spojení s tímto místem, vysvětloval, že hned při své první vycházce do

spillvillského okolí jeho pozornost zaujal zvláštní ptáček, celý červený a jen na křídlech černý, který si neustále prý popěvoval známé téma ze třetí věty „Amerického“ kvartetu.

Antonín Dvořák se narodil a vyrůstal v Nelahozevsi blízko Prahy. Jeho otec František byl řezníkem. V letech 1853 - 1856 pobýval mladý Antonín ve Zlonicích, kde se ho ujal místní kantor a varhaník Antonín Liehmann, který odhalil jeho mimořádný hudební talent (hrál na housle, klavír, varhany). V šestnácti letech tedy odešel do Prahy studovat varhanickou školu. Poté přijal místo violisty v oblíbené pražské kapele Karla Komzáka, která se později stala základem orchestru Prozatímního divadla. Kromě práce orchestrálního violisty ho živily i hodiny klavírní hry.

Velmi brzy začal skladatelskou dráhu a své skladby posílal tehdy nejvýraznější osobnosti romantismu Johannesu Brahmsovi, který jej posléze doporučil jako skladatele berlínskému nakladateli Simrockovi. Pro něho Dvořák v roce 1878 napsal první řadu Slovanských tanců a díky vynikajícím kritikám se rázem proslavil po celém světě. Úspěšně se uplatnil i jako dirigent svých skladeb. Roku 1884 byl Dvořák pozván do Londýna, aby dirigoval svou Stabat Mater, vokálně-instrumentální dílo, složené po smrti jedné ze svých dcer. Setkává se s ohromujícím úspěchem a získává tak silné vazby na anglickou hudební scénu, kde jej vynikající výkony souborů sborového zpěvu zčásti motivují k dalšímu kompozičnímu úsilí v oblasti skladeb vokálně-instrumentálního charakteru. Jeho Rekviem, poprvé uvedené v roce 1891 v Birminghamu pod skladatelovou taktovkou¹, je vyvrcholením této činnosti a představuje umělecky nejpřesvědčivější skladby tohoto druhu vůbec. Na základě všech úspěchů získal doktorát v Praze a Cambridge a stal se profesorem na pražské konzervatoři, kde vychoval řadu významných českých skladatelů (Vítězslav Novák, Josef Suk starší).

V roce 1892 byl Dvořák obelán dopisem ze Spojených států amerických. Zakladatelka americké Národní konzervatoře v New Yorku Jeanette Thurberová se jej snaží získat jako ředitele této instituce. Dvořák sice nejprve váhá, ale pak nabídku přijme, aniž tuší (jak se později ukáže), jak velkolepé dílo (9. skladatelovu symfonii, složenou v roce 1893), jež se stane jednou z největších skladeb svého druhu v celé světové hudební historii, jeho americká mise přinese. Dvořákův pobyt ve Spojených státech amerických

---

¹ Česká premiéra se uskutečnila v Národním divadle v Praze v dubnu roku 1892

v letech 1892 - 1895 mu krom toho přináší další četné pocty a definitivně i světovou proslulost.

V posledním období dospěl k osobitě barvitému projevu v souvislosti s inspirací českými pohádkami a bájemi (opery Čert a Káča, Rusalka). V této době vznikají symfonické básně inspirované K. J. Erbenem. Jsou to Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat a Holoubek.

Umění Antonína Dvořáka je naprosto osobitou klasicko-romantickou syntézou. Síla a absolutní jedinečnost skladatelova je přítomna především v invenci, orchestraci a instrumentaci. Jeho tvůrčí vývoj probíhal v několika etapách: první skladby vyrůstají z odkazu Beethovena a Schuberta, druhá fáze jeho úsilí je však již zcela v režii jeho osobitého citění, kdy projevuje již naprosto originální a specifické hudební chápání jak po formální, tak obsahové stránce. Třetí období je typickým příklonem k vlasteneckým námětům a českým hudebním inspiracím (kantáta Hymnus, Moravské dvojzpěvy). Zvláštního zabarvení dodalo Dvořákově hudbě úsilí o obecně slovanský ráz tvorby, kterým obohatil nejvýrazněji světovou hudební tvorbu. Podobně (aniž by však opustil české a slovanské charakteristiky) byl za svého amerického pobytu inspirován hudbou černošskou a indiánskou, což se projevilo v jeho 9. symfonii, zvané „Novosvětská“, která patří k nejlepším dílům tohoto druhu v celé hudební historii.). Po smrti J. Brahmsa se Dvořák stává členem poroty pro státní ceny a spolu s Jaroslavem Vrchlickým je jmenován členem panské sněmovny ve Vídni. Po Bennewitzově odchodu nastupuje na místo uměleckého ředitele Pražské konzervatoře. Zemřel na následky mozkové příhody 1. května 1904 v Praze.

2. SKLADBY PRO HOUSLE A KLAVÍR

2. 1. Sonáta a moll pro housle a klavír op.19

Sonáta a moll je Dvořákova první skladba pro housle a klavír. Bohužel tato sonáta je dnes nezvěstná. Buď upadla v zapomnění, nebo ji autor sám zničil. Je to ale podivné, protože celá sonáta byla provedena až začátkem roku 1875, což bylo již delší dobu po skladatelově přísné revizi, kvůli které padlo za obět' mnoho jeho tvůrčí práce.

Její vznik oznámil časopis Dalibor v únoru 1873. Provedení sonáty se setkala s velkým úspěchem: bylo to 19. března 1874 na hudebním večeru Umělecké Besedy¹, kde byla hrána pouze volná věta s této sonáty prof. Václavem Koptou a Jindřichem Kaanem. Ještě větší nadšení vzbudila při úplném provedení 22. ledna 1875 na večeru téhož hudebního spolku v interpretaci Josefa Markuse a Josefa Jiráňka.

Dnes se můžeme pouze domnívat, jak asi Sonáta zněla. V časopise Dalibor o ní vyšlo několik referátů. Jeden z nich přináší celkem podrobný popis Adagia (dr. Pippich) : „Úvodem je temný, zastřený motiv, který opět a opět modulován poznenáhlu mračnou rouškou ze sebe stírá a přeje průchod slunečnému zásvitu ve velmi krásné, kolébové a tišící melodické frázi. Tato stále stupňující, září posléze plným slunečným palem, halí se však záhy zas v nové kupící se mraky a tato věta končí pokrývající ve své závěrečné části hloubí duše, zvuky sestupujícími jako v nejtajnější úkryt srdce bolem rozervaného...nutno uznati, že Dvořák vytvořil skladbu velmi krásnou a na nejvyšší zajímavou. Jediné,co by šlo vytknout tomuto adagio, jest někdy bezúčelné hromadění příkrých, nerozvedených disonancí, poněkud krátkodeché sestrojení jednotlivých motivů, kdežto by skladba sama snad širším jich rozkladem ještě většího lesku a sytější barvy byla nabyta...“²

O provedení celé Sonáty byl napsán referát v tom samém časopise³, podle kterého byla Sonáta a moll skladbou neobyčejně mohutného hudebního výrazu, jež by spíše snesla

---

¹ umělecký spolek sdružující mnohé významné české umělce od roku 1863 až podnes ve třech odborech: literárním, výtvarném a hudebním.

² Pippich, Josef: Referát, podrobný popis Adagia ze Sonáty F dur In: Dalibor II, 1874, 103

³ Popis celé Sonáty F dur, In: Dalibor III, 1875, 46

název třívěté fantazie a kde bychom přísnou sonátovou formu hledali marně.

Dále je tam zmínka o rapsodickém zpracování základních myšlenek a o kontrastu v širokém rozpětí vedlejších melismat. A o třetí větě bylo napsáno, že je to zvláštní dvojenec, v němž je možné nalézt prvky sonátového „Scherza“ spolu s prvky vítězoslavného „Finale“. Je také konstatováno, že tato skladba zaujímá v houslové literatuře vůbec jedno z nejčestnějších míst a že se nemine hlubokým účinkem.

---

2. 2. Capriccio (Koncertní kus pro housle a klavír)

V červnu roku 1878 se Dvořák pustil do skladby pro sólové housle, tedy nástroj, který skladatel dokonale ovládal (na housle hrál od osmi let). Dvořák dosud ve své tvorbě dost opomíjel houslové skladby, snad z obavy, že by nenašel umělce, který by se s láskou jeho díla ujal. Nyní se však o něj začali zajímat v cizině, a proto paradoxně stoupl zájem o jeho skladby i v Čechách. Dvořák tedy s chutí začal psát „*Koncertní kus pro sólové housle s průvodem klavíru nebo orchestru (původně op.49)*“. Takto byl označen opis této skladby, na kterém bylo skladatelovou rukou poznamenáno: „Kam se poděl rukopis této skladby nevím, opis je od p. Ungera, člena orchestru divadla“. Tato poznámka je asi ze začátku devadesátých let. Tehdy Dvořák vymazal původní titul díla a přepsal ho na „*Capriccio pro housle op.24*“ (toto opusové číslo se totiž uvolnilo vydáním symfonie F-dur op.76, která byla původně označena jako op.24). Je zajímavé, že se našel ještě jeden opis, na kterém je skladba označena jako „*Koncertní rondo pro housle s průvodem piana, op.49*“, který byl nalezen v pozůstalosti profesora pražské konzervatoře Ferdinanda Lachnera.

Koncertní kus pro housle a klavír je skladba dnes téměř neznámá oproti jiným skladbám, které Dvořák pro housle napsal. Je psána ve formě volného rondo s tímto základním tématem:

moderato maestoso.

Dílo tak otvírá krátký majestátní úvod, ve kterém housle začínají hlavní téma v širokých trojzvukných akordech. Poté se vyhoupnou dvojí rychlou pasáží na trylek, pod níž znovu zazní zjemněné téma v klavíru v tónině Es dur. Pak následuje kratičká improvizace v houslích od nejnižší polohy na g struně až do jásavých trylků ve tříčárkované oktávě a úvod vplyne do dvojnásobně rychlejšího tempa „*Allegro con brio*“, které tvoří základní charakter díla. Nad jednoduchým doprovodem s příznávkou na lehké době tu nyní zní téma v houslích oproti začátku velmi vesele. Je dvakrát rozvedeno, pestře moduluje a housle téma zdobí různými figuracemi. A z toho se vyvine i následující mezivěta :

kteřá rychle přeběhne a ustoupí vedlejšímu tématu šestnáctinovými figuracemi v houslích:

I toto téma ale záhy zmizí, je opakováno pouze jednou v D dur a krátkou gradací se dostáváme znovu k základnímu tématu , ze kterého vychází další střední, volná část díla

(*Andante con motto*), nejprve v As dur, pak v E dur. Téma, které zazní jako první v klavíru, je předneseno nad klidnými triolami v basu a je posléze velmi bohatě zdobeno houslemi. V této podobě téma připomíná sladce roztoužený zpěv.

Takto se téma objeví ještě jednou, po houslové citaci dojde k modulaci a téma dále pokračuje opět v klavíru a housle dělají velmi líbezný doprovod ve vysoké poloze. Je to podle mě nejkrásnější část této méně známé Dvořákovy skladby.

Mezivětou přejde skladatel k opakování první části díla (i s vedlejším tématem)

Musical score for the first system, measures 295-305. The score is in G major and 2/4 time. It features a melodic line with slurs and a bass line with a *ff* dynamic. The tempo is marked *Tempo I Allegro con brio*. A *rit.* marking is present above the staff. The score ends with a *ff cresc.* dynamic and a *300* measure mark.

a poté se znovu vrátí k části „*Andante con moto*“, v němž nyní zaznívá téma v A dur .
Poté následuje nové vzepětí a rychlá coda („*Poco piu mosso*“), v níž se téma zdrobní do triol.

Musical score for the second system, measures 365-400. The score is in G major and 2/4 time. It features a melodic line with slurs and a bass line with a *ff* dynamic. The tempo is marked *Poco piu mosso*. The score includes a *370* measure mark and a *385* measure mark. The score ends with a *dimin.* dynamic and a *400* measure mark.

H 5543

V úplném závěru ještě zazní motiv z mezivěty 2, který je až do konce skladby různě motivicky zpracováván.

Tato Dvořákova houslová skladba by jistě v jeho době obohatila repertoár houslistů o vděčné a efektní číslo, ale sám skladatel se rozhodl toto své dílo poněkud potlačit a na veřejnost ho nevydat. Buďme ale rádi, že skladbu rovnou nezničil, jak to u některých svých skladb, o kterých pochyboval, často dělal. Byl si vědom toho, že dílo je dost jednotvárné a že vychází pouze z jednoho tematického materiálu. Dvořák měl snahu vytvořit dílo jednotné a monotematické, ale použil hlavního tématu i v částech, které by mohly být více kontrastní k základní náladě skladby a expozici vedlejšího tématu omezil na minimum. Přesto všechno do této skladby vnesl kapku humoru i vřelosti, jak je u něj zvykem. Ve skladbě často mění tóninu, samotné téma ale zůstává téměř stejné.

Přece se však Dvořák k tomuto dílu ještě jednou vrátil. Na začátku roku 1892 Dvořák pořádal s F. Lachnerem a J. Wilhanem koncertní turné po Čechách a Moravě na rozloučenou před odjezdem do Ameriky a chtěl program zpestřit ještě nějakou houslovou skladbou. V Zásobě však měl jen *Mazurek*, *Romanci* a neznámý, dávno už odložený *Koncertní kus*. Tak trochu upravil klavírní doprovod, sem tam připsal nějakou notu a udělal v díle dva škrty. A tak se skladba skutečně octla na programu koncertu v Táboře a Velvarech, ale k jejímu provedení nedošlo: v poslední chvíli byla nahrazena jinou skladbou, podle zprávy z časopisu Dalibor prý proto, že „noty byly zapomenuty doma“.

2. 3. Nokturno H dur pro housle a klavír op.40

Nokturno H dur , původně napsané pro smyčcový orchestr , vzniklo ze střední části jednovětého Kvartetu e moll napsaného roku 1870. Ten ale dosud nebyl vůbec veřejně proveden. Psal ho v jeho tvůrčím období, kdy velmi podléhal Wagnerovu a Lisztovu vlivu. Později se však rozhodl , že z kvartetu zachrání alespoň pomalou část. Tu rozšířil o 23 taktů a ještě do skladby přidal kontrabas, který jen zdůrazňuje v první době každého taktu violoncellovou prodlevu .

Skladbu poté vydal pod názvem *Nokturno H dur pro smyčcový orchestr op. 40.* a v roce 1883 autor skladbu upravil také pro housle a klavír.

Nokturno je skladba, která přináší introvertní a klidem dýchající hudbu. Člověk se při jejím poslechu dostane do mysticky zastřené nálady. Dílo má celkem tři témata. První téma je dost rozvěklé a pomalu se rozvine v krásnou a převážně diatonicky postupující melodii. Doprovodné hlasy vytvářejí jakousi protimelodii téměř pořád ve stejných hodnotách :

ANTONÍN DVOŘÁK, op. 40
(1841 – 1904)

č. 1 Molto adagio

Druhé téma více vzrušivé a harmonicky zajímavé:

č. 2 in tempo

V poslední části Nokturna se objevuje ještě hybnější myšlenka. Vyznívá jako dialog mezi sólovými houslemi a doprovodem:

č. 3 in tempo

Skladba se v závěru vrátí do stejně poklidné nálady jako na začátku a takto mysticky i skončí.

2.4. Balada d moll op.15

V osmdesátých letech 19. století pronikla Dvořákova hudba i do Anglie a autor se tam stal hlavně díky svým symfonickým a kantátovým dílům velmi slavným a oblíbeným. Byl proto z anglické strany vyzván ke kompozici krátkých skladeb. Jedním z objednatelů byl vydavatel hudebního časopisu *Magazine of Music*, který si přál uveřejnit ve vánočním čísle drobné skladby. Dvořák, coby mistr miniatury, žádosti vyhověl a na podzim roku 1884 dvě skladby nakladateli odeslal. Díky vydání tiskem se zachovala alespoň jedna z nich – Balada d moll.

Skladba vyšla o něco později (koncem července roku 1885) u Fr. A. Urbánka v Praze jako „*Balada d moll pro housle s doprovodem klavíru (označená jako op.15, 1.)*“. Je to drobná skladba trojdílné reprízové formy. Shodné okrajové části skladby se nesou širokým, vážným krokem v duchu této melodie:

ANTONÍN DVOŘÁK, op. 15.
(1841—1904)

č. 1
Lento

VIOLINO
p molto cantabile

PIANO
pp

Střední část *Allegro* je dosti krátká, jakoby nerozvinutá, ale však dramaticky vzrušivá:

Lze říci, že byla napsána někdy v době kompozice Symfonie d moll (možná jako nepoužitý náčrt k její volné větě) Nasvědčuje tomu nejen shodná tónina, ale i stejný bolestný a temný výraz skladby. Jedná se o velmi smutnou píseň. Široká melodie se nese tónem houslí nad těžkými, vážnými akordy klavíru s až naříkavým ostinátním pultónovým sestupným krokem. Pouze ve střední části díla jakoby na moment cosi vzplálo, ale vzápětí to zas utichlo dříve, než se mohlo někam rozvinout. Lepším a příznačnějším názvem by pro tuto skladbu byla spíše *Elegie*.

2.5. Romantické kusy pro housle a klavír op.75

V lednu roku 1887 vzniklo dílo obzvlášť intimního výrazu. Skladba byla původně napsána pro dvoje housle a violu. Podle všeho byl Dvořák požádán několika studenty, aby pro ně napsal nějakou lehkou skladbu pro menší nástrojové seskupení. Skladatelova momentální tvůrčí nálada byla této prosbě velmi nakloněna, přivítal ji s chutí jako nový podnět k práci. Tak vzniklo nejprve „*Terceto, op.74*“ . Dvořákovi se velmi zalíbilo psát pro toto nástrojové seskupení, ale nechal se příliš unést a docela zapomněl, pro koho skladbu vlastně píše. Když pak mladí hudební nadšenci viděli partituru, byli zklamáni, protože skladba byla dost náročná technicky i na souhru. Dvořákovi se zželelo mládenců, tak se pustil do nového terceta.

Tentokrát prostší v obsahu i formě a hlavně s menšími nároky na technickou vyspělost. Tak vznikly čtyři jednoduché skladbičky . V dopise 18. ledna svému vydavateli Simrockovi se svěřoval: „ Nyní píšu malé „Bagately“, pomyslete jen, pro 2 housle a violu.... Práce ta těší mne právě tak, jako bych psal velkou symfonií- avšak co tomu říkáte? Jsou ovšem myšleny spíše pro diletanty, avšak nepsal Beethoven a Schumann také kdysi zcela malými prostředky a jak?...“

Když byl s dílem hotov, nechtěl představit na veřejnost dvě skladby stejného nástrojového seskupení. Proto druhý tercet přepracoval na čtyři skladby pro housle a klavír a později skladbu nazval „*Romantické kusy*“.

Bohužel se nedochoval původní rukopis úplný. Formálně skladby nevyrůstají ze sonátové formy, jsou to čtyři prosté skladby, které vycházejí vesměs vždy jen z jedné tematické myšlenky. Původně Dvořák jednotlivé skladbičky nazval *Kavatinou, Capricciem, Romancí a Elegií* (nebo také *Baladou*). Od těchto pojmenování ale později upustil. Dvořák se o tomto zmiňuje v dopise Simrockovi z 19.4. 1887, kde píše: „ Pokud si pamatuji, škrtl jsem v rukopise tituly jednotlivých kusů, jako „*Elegie*“ , „*Kavatina*“ atd., a označil jsem je pak jiným titulem „*Romantické kusy*“ . Ostatně myslíte-li , že pojmenování jednotlivých kusů není v rozporu s titulem souhrnným, můžete je i ponechat, jak jsou tištěny.“

První část (*Allegro moderato , původně Kavatina*) má trojdílnou formu. Housle zpívají klidnou a jemně zasněnou melodii s jednoduchým doprovodem, který se skládá z ostinátní rytmické figury v pravé ruce klavíru.

Druhá část (*Allegro Maestoso, původně Capriccio*) je řetězec rozmarných variací na prosté, harmonicky zajímavé téma.

Třetí část (*Allegro appassionato, původně Romance*) je schumannovsky zasněná, náladově i formálně velmi podobná prvnímu kusu, jen výraz je zde vášnivější. Doprovodem k líbezné melodii jsou tentokrát ostinátní trioly v klavíru.

Čtvrtá část (*Larghetto, původně Elegie nebo Balada*) je z celého cyklu citově nejbohatší. Vyvíjí se jen z jedné jediné krátké myšlenky, ta však naroste v široký projev bolestně zadumaného citu.

Původně Dvořák skladbu napsal jako terceto (tedy pro tři nástroje, jejichž hlasy byly dosti melodicky jednoduché). Vroucnost a vnitřní krása díla jim však zajišťuje významné

místo na poli komorní hudby.

Romantické kusy byly poprvé hrány na schůzi hudebního odboru Umělecké Besedy už 27. ledna 1887 (tedy pouze pár dní po dokončení skladby), veřejně pak na komorním koncertě té samé instituce 30. března 1887 v interpretaci Františka Ondříčka a samotného skladatele. Tiskem vyšly v květnu téhož roku u Simrocka.

2. 6. Sonatina G dur pro housle a klavír op. 100

Když se Dvořák přiblížil k jubilejnímu stému opusovému číslu, rozhodl se to oslavit a záměrně ho věnoval překrásné sonatině G dur, kterou na důkaz své otcovské lásky věnoval svým dětem: patnáctileté Otylce, která se učila na klavír a desetiletému Toníkovi, jenž navštěvoval hodiny houslí u prof. Kovaříka. Náčrt sonatiny vznikl velmi rychle, zabral dobu pouze o jeden den delší než tomu bylo u Kvartetu F dur.

První větu začal psát 19. listopadu 1893 a dopsána byla následujícího dne, kdy byly načrtnuty i obě střední věty. A hned další den se pustil do finální věty a tu dokončil 23. listopadu 1893.

Otylka píše v dopise svému kmotrovi Aloisi Goblovi z Ameriky 9.12. 1893 „[...] *Vy snad již víte, že tatínek nezahálel co zde byl a že udělal Symfonii, Quartet, Quintet, kterážto poslední udělal ve Spillville, a nyní udělal Sonátu pro housle a piano a sice v lehounkém slohu a věnoval ji mně a Toníkovi. Tot' se ví, že ji taky hrajeme. Je rozkošná a udělal ji asi za 14 dní. [...]*“¹

Sonatinu sám autor popsal takto: *"Je určena pro mládež (věnována dvěma mým dítkám), ale i velcí, dospělí nechť se s ní baví, jak to právě dovedou..."*² Po technické stránce Sonatina nepatří mezi obtížně hratelné skladby, autor jen respektoval skromnější prostředky mladých hudebníků. Oba party jsou poměrně jednoduše napsány, aby hra nevyžadovala příliš mnoho technických dovedností.

Co se týče formy, je to drobná sonatina v prostých, přehledných obrysech, která však dbá na tvar sonátové formy a přitom si v expozici témat dovoluje i zajímavé odchylky, jak

---

¹ Otakar Šourek (1941, s. 175)

² Otakar Šourek (1930, s. 172)

bylo dost často u Dvořáka zvykem. Tematické myšlenky jsou zdánlivě jednoduché a přitom je autor dovedl rozvinout do dlouhých period trojdílné písňové formy a do půvabných melodických a harmonických obrátů . Z celého díla lze vycítit, že ho psal s velkou láskou a radostí pro své milované děti.

A z těchto aspektů vyrůstá i celá nálada Sonatiny. Je velmi svěží, místy dovádivě veselá, ale nechybí ani úseky, které vyzní velmi melancholicky a zasněně. Je také patrné, že Sonatinu psal, když pobýval v Americe, protože jednotlivé tematické myšlenky v sobě nezapřou „americký“ nádech s převahou pentatoniky, synkopickými rytmy a použitím malé septimy v mollové tónině.

První věta Sonatiny (*Allegro risoluto*) se nese rázným, svěžím krokem v sonátové formě o třech tématech , z nichž první tvoří celou trojdílnou píseň o 32 taktech:

1. *Allegro risoluto.*
 VI. *fz* *fz*
 Klav. *mf* *p*
 (Opakuje se s modulací do *h*)
pp D₁
 (atd. s modulací do *H*)

Na hlavní téma přímo navazuje téma vedlejší ve formě jakéhosi melancholického rozhovoru obou nástrojů nad triolovým doprovodem:

2. Klav. *pp* VI. *atd.*

Triolový rytmický prvek i melancholii si zachovává i závěrečné téma :

Poté následuje krátké provedení , které pracuje hlavně se začátkem hlavního tématu.

Druhá věta (*Larghetto*) zní jako jemná ukolébavka. Zajímavé je, že úvodní melodie je totožná s tou, kterou si Dvořák již zaznamenal 6. října pro Adagio suitu d moll (podle Kovaříka toto téma napadlo Dvořáka při pohledu na vodopád " Minehaha " v St. Paul, kde si je také poprvé prý poznamenal.

Poté se melodie přesune do tóniny B dur a v té se ze dvou nových prvků rozvine nová píseň.

Tato pomalá věta je výrazem jakési tesknoty, skoro až bolestného smutku. Velmi vroucí melodika provázená celpu větou způsobila to, že tato volná věta ze Sonatiny se sama o sobě neobyčejně ujala a stala se velmi populární.

Toho uměl velmi dobře využít nakladatel, který později vydával větu samostatně v různých nástrojových úpravách a pod různými názvy (jako např. " Indian Cansonetta", " Indiánský žalozpěv" atd.), a to patrně bez autorova vědomí.

Třetí věta (*Molto vivace*) je velmi veselá, hravá a roztomilá, trochu připomínající jakési scherzo mozartovského typu.

Molto vivace.
pp
f
p

Ve veselé náladě pokračuje i následující čtvrtá věta (*Allegro*). Zde se autor vrací znovu k sonátové formě a při tom se vyžívá v tématech, která rozvádí do šířky.

První téma už známe opět z náčrtů k Suitě d moll. U tohoto tématu si všimněme furiantsky synkopického poddupnutí ve třetím taktu, které se objevuje ještě důrazněji ve střední části hlavní věty .

Allegro.
mp f p
ff p

Ve vedlejšímu tématu skladatel moduluje do e moll a vyznačuje se především lehkým, tanečním rytmem , který jakoby symbolizoval bubínek:

Zvláštností této finální věty je závěrečné *Molto tranquillo* , které je v poměru s předešlými tématy velmi kontrastní, klidné, zasněné, možná vyvolané vzpomínkou na Čechy. Toto místo patří nepochybně k nejkrásnějším v celé Sonatině.

Půvabná Sonatina byla mistrovi z celého jeho díla obzvláště drahá a osobně nejtímnější. Když jeho milované děti Otylka a Toník jednoho večera překvapili tatínka a Sonatinu mu zahráli, byla to bezpochyby jeho nejradostnější premiéra v životě.

3. SKLADBY PRO HOUSLE A ORCHESTR V ÚPRAVĚ PRO HOUSLE A KLAVÍR

3. 1. Romance f moll pro housle a klavír op.11

Původně je Romance napsána pro housle s průvodem malého orchestru. Je jednou z několika Dvořákových skladeb, jejichž dobu vzniku nelze přesně určit, protože zápis skladby je bez jakéhokoli data. Časové meze vzniku jsou dány dvojím: Romance nebyla psána před zářím roku 1873, ale její hlavní téma už Dvořák napsal při komponování Kvartetu f moll, který byl dokončen 4. října roku 1873 ; byla však určitě psána před 9. prosincem 1877, kdy byla poprvé provedena. Opusové číslo, jak tomu u Dvořákových skladeb někdy bývá, nemůže při tom být směrodatné. Klavírní doprovod k Romanci napsal Josef Zubatý a vydal Simrock v Berlíně až roku 1879.

Houslovou Romancí vyhověl Dvořák žádosti Josefa Markuse, koncertního mistra Prozatímního divadla, o novou skladbu pro jeho sólové vystoupení na výročním koncertě Penzijního spolku divadelního sboru a orchestru, který se konal v prosinci roku 1877. Jelikož Dvořák zrovna neměl příliš mnoho času, použil proto první části z pomalé věty smyčcového Kvartetu f moll, který ale ze svých skladeb již definitivně vyřadil. Zmíněnou část rozšířil přidáním dalších částí, které přináší dvě nová témata a vytvořil tak nástrojově vděčnou skladbu vyznačující se vroucnou zpěvností, jemností ve výraze i zvuku a vděčnou stylizací sólového partu.

Dvořákův vlastnoruční zápis Romance ve znění s klavírním doprovodem je psán na třinácti stranách notového papíru. Na první straně má nahoře titul: *Romance pro housle s průvodem malého orchestru složil a pro piano upravil Ant. Dvořák*. Nad tím je pak zjevně dodatečně připsána dedikace: *Svému milému příteli Františku Ondříčkovi věnuje skladatel*. Partitura s orchestrálním zněním doprovodu je pak psána na 37 stranách notového papíru a na titulním listě má název: *Romance pro Viol. Solo s průvodem malého orchestru složil Ant. Dvořák Opus 11*.

Podle titulu na rukopise klavírní úpravy by se mohlo zdát pravděpodobné, že tato úprava byla psána až po definitivní podobě orchestrální partitury.

Však v obou rukopisech jsou takové rozdíly, že Otakar Šourek usoudil, že orchestrální partitura skladby byla napsána až po znění s klavírním doprovodem.

Pokud pak jde o již zmíněnou dedikaci skladby houslistovi Františku Ondříčkovi, nebyla do Simrockova vydání pojata, což bylo kdysi vysvětlováno historkou, že prý Dvořák při vydání skladby na tuto dedikaci zapomněl a napsal věnování Joachimovi, jemuž to přislíbil, teprve na Ondříčkův popud toto věnování pak odvolal a nechtěl skladbu vydat s věnováním jinému umělci, tak ji na konec vydal bez dedikace.

Romance je psána v sonátové formě a nese se klidným tempem *Andante con moto*, v tónu jakéhosi milostného dostaveníčka. Jak už jsem se zmínila, Dvořák pro Romanci použil z kvartetu f moll celou první část (tedy hlavní téma). Přidal jí krátký úvod, který kánonicky rozvádí hlavní myšlenku.

ANTONÍN DVOŘÁK, op. 11
(1841-1904)

Andante con moto ♩ 132

Violino

Piano

5

10

vc. poco marc.

Red *

Poté zazní celé hlavní téma také v sólových houslích.

Č. 2
25
pp molto espressivo
27
80
p
mp
Ob.

This musical system contains measures 25 through 80. It features a violin part at the top and a piano accompaniment below. The piano part consists of a right-hand melody and a left-hand bass line. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'molto espressivo'. An oboe part (Ob.) enters in measure 75. Dynamics include *pp*, *p*, and *mp*.

Tato myšlenka je nakrátko vystřídána vedlejším o něco hybnějším motivkem,

Č. 3
86
poco stringendo
p
poco stringendo
con Acc.

This musical system contains measures 86 through 100. It features a violin part at the top and a piano accompaniment below. The piano part consists of a right-hand melody and a left-hand bass line. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'poco stringendo'. Dynamics include *p*. The instruction 'con Acc.' is written below the piano part.

ale téma se ještě jednou vrátí ve svítivé vysoké poloze houslí

40

č. 4
in tempo

[p]

in tempo

pp

This musical score block covers measures 40 to 45. It features a piano part with a melodic line in the right hand and a more rhythmic accompaniment in the left hand. The tempo is marked 'in tempo'. Dynamics include piano (*p*) and pianissimo (*pp*). The key signature has two flats.

Pak nastoupí v tónině E dur nové, krásně zpěvné vedlejší téma, které melodicky i harmonicky (zejména některými modulačními obraty) dosti připomíná skladatelovo dřívější silné nadšení pro Wagnerovu hudbu.

č. 5

ppp

pp

m.s.

60

fz

65

pp morendo

pp morendo

This musical score block covers measures 55 to 65. It features a piano part with a melodic line in the right hand and a more rhythmic accompaniment in the left hand. The tempo is marked 'in tempo'. Dynamics include pianissimo (*ppp*), piano (*pp*), mezzo-forte (*m.s.*), and fortissimo (*fz*). The key signature has two flats.

Celou expozici dopoví pak rovněž nové závěrečné téma, poměrně dramatické a dost

3. 2. Mazurek pro housle s průvodem klavíru op. 49

V roce 1878 docílilo Simrockovo hudební nakladatelství v Berlíně velkého úspěchu svým prvním vydáním skladeb dosud neznámého Antonína Dvořáka. Po tomto nevšedním úspěchu naléhal majitel této firmy Fritz Simrock na Dvořáka, aby napsal nějakou houslovou skladbu menších rozměrů, která by byla charakterově podobná Slovanským tancům. Dvořák ale dosud nenapsal mnoho skladeb pro housle, které by mohl Simrockovi nabídnout (ze starší tvorby to byla pouze *Romance* a z nedávné doby *Koncertní kus*, který se mu ale nezdál natolik vyspělý jako jeho ostatní tvorba a navíc by touto skladbou ani nebylo vyhověno vkusu nakladatele. Musel tedy napsat skladbu úplně novou.

Začátkem února 1879 si načrtl a také hned zinstrumentoval *Mazurek op.49*, nejprve s průvodem klavíru a hned poté ve znění s doprovodem pro malý orchestr, jehož partitura byla dopsána 15. února 1879.

V Mazurku vytvořil Dvořák skladbu obdobného ducha i půvabu, jako v předcházejících Slovanských tancích, ale přitom vycházel z nástrojových předností, a proto je kladen důraz hlavně na melodickou linii v houslích. Mazurek je pro publikum skladbou velmi vděčnou a efektní. Autor ho věnoval španělskému houslovému virtuóзовi Pablu de Sarasatemu.

Skladba je psána v rondové formě a vychází ze dvou charakterově velmi odlišných témat, nichž je každé variačně rozváděno.

První téma je výrazně rytmické a vychází hlavně z ohnivě výraznosti:

ANTONÍN DVOŘÁK, OP. 49
(1841–1904)

Allegro $\text{♩} = 66$

VIOLENO

PIANO

f *dimin.* *p*

cresc. *f* *dimin.* *p*

10 15 25

Druhé téma je naopak velmi líbezné, zpěvné a plynulé:

Ukázka č.2:

č.2 *Meno mosso*

pp *p assres.* *pp* *pp*

150 166 180

Skladba byla poprvé provedena (ve znění s klavírním doprovodem) Ferdinandem Lachnerem a Zdeňkem Fibichem na koncertní zábavě Hudebního odboru Umělecké Besedy dne 29. března 1879. Mazurek byl vydán u Simrocka v říjnu 1879 jako op.49 (původně opusové číslo patřilo „Koncertnímu kusu“).

Mazurek je velmi půvabná a efektní skladba s technicky náročným partem sólových houslí.

4. SONÁTA F DUR PRO HOUSLE A KLAVÍR OP. 57

Houslová sonáta F dur vznikala ve dnech od 3. do 17. března 1880 v blízkém časovém sousedství menších klavírních a písňových děl (Valčíky op. 54, Cigánské melodie op.55, Eklogy, původně op.56). V tu samou dobu se však Dvořák ještě intenzivně zabýval také svým velkým dílem, Houslovým koncertem a moll op.53, který v prvním znění sice dokončil již v září roku 1879, ale začátkem dubna roku 1880 se k němu opět vrátil a ve zcela novém zpracování ho dokončil 25. května 1880.

Inspirace zvukem houslí byla zřejmě tak silná, že v době, kdy přemýšlel o úpravách koncertu, vytvořil z přemíry invence v krátké době již zmíněných dvou týdnů houslovou Sonátu F dur. Sonáta je jakýmsi intimnějším protějškem koncertu. Ve srovnání s koncertem je sonáta laděna mnohem komorněji, což není dáno jen rozdílem v nástrojovém obsazení, nýbrž to logicky vyplývá z celé struktury díla. Oproti barevné nádheře partitury houslového koncertu zde Dvořák používá spíše pastelových odstínů.

Však ani samotný koncert není dílem, které by chtělo oslňovat přehnanou virtuositou, působí především hloubkou a čistotou svého lyrického obsahu. A tak je tomu i u houslové Sonáty, která je jedním z Dvořákových nejintimněji laděných děl. Snad naprostá neokázalost Sonáty způsobila, že se skladba v souhrnu Dvořákových děl poměrně méně pronikavě uplatňovala. A přesto je to dílo, které má svůj zcela zvláštní, osobitý půvab a příznačnou atmosféru, pro kterou bude mít vždy své obdivovatele. Ti ocení čistý komorní sloh, přísně dodržovaný i v krajních, idylicky jasných větách a také lyrickou krásu střední pomalé věty, ve které se nejvíce projevilo skladatelovo hluboké lidské jádro. Pro genezi díla je zajímavé, že volnou větu Dvořák začal psát původně jako Adagio F dur, které později uplatnil ve Smyčcovém kvartetu C dur op.61.

V brzké době po dokončení Sonáty si ji Dvořák zahrál spolu s předním houslistou Josefem Joachimem na své návštěvě v Berlíně (31. března 1880). Kdy a kým byla Sonáta poprvé hrána veřejně, není přesně známo. I její první známé provedení ve skladatelově vlasti se uskutečnilo neveřejně na schůzi Hudebního odboru Umělecké besedy v Praze 5. října 1881, kde ji s Karlem Kovařovicem u klavíru zahrál František Ondříček (pozdější první interpret Dvořákova houslového koncertu).

4. 1. Sonáta F dur pro housle a klavír op. 57, 1. věta (Allegro ma non troppo)

Jedná se o klasickou sonátovou formu o třech tématech. První téma je velmi klidné a idylicky něžné:

Allegro, ma non troppo ANTONÍN DVORÁK, op. 57
(1841—1904)

Po uvedení prvního tématu hned nastupuje téma druhé. To začíná stejnou laškovnou triolou, kterou končí první téma a je rozvedeno do mezivěty.

Následující mezivěta vychází zejména z prvního tématu a autor zde s tímto tématem pracuje. V 50. taktu zazní závěrečné téma první věty. Je žertovně laděné a má výrazně národně zabarvený charakter. Téma nejprve přednese klavír a hned potom zazní v houslích:

50 Coda
pp

H 2178

55 dolce
p

V dalších taktech Dvořák opět pracuje s posledním tématem, dochází zde k diminuci, téma pomocí sekvencí moduluje a postupně graduje až do 75. taktu, kdy nastane malé zvolnění a změní se charakter tématu (ze staccata v osminách se stává détaché).

Několikrát ještě zazní hlava třetího tématu a poté následuje spojka a provedení, ve kterém se postupně objeví všechna témata uvedená v expozici.

Ve 195. taktu nastupuje repríza, ve které je však vynechané druhé téma. Po prvním tématu následuje mezivěta a o několik taktů později zazní opět veselé třetí téma, se kterým si Dvořák pohrával podobným způsobem jako v expozici.

V 292. taktu (*tranquillo*) začíná coda, ve které autor naposledy zacituje první téma. Je to jakési vyvrcholení celé první věty.

4. 2. Sonáta F dur pro housle a klavír op.57, 2.věta (Poco sostenuto)

Druhá věta je vystavěná v širokém šestičtvrtovém taktu. Tvoří ji klidné zpívající kantilény, které jsou rovnoměrně rozděleny mezi housle a klavír a vzájemně se krásně doplňují. Tato věta je napsaná ve velké třídílné formě prvního stupně (A B A').

Hlavní téma se nese velmi široce touto linií (a):

The image shows a musical score for the second movement of Beethoven's Sonata No. 28 in F major, Op. 57, No. 2. The score is in 6/8 time and marked "Poco sostenuto". It features a wide intervallic line in the right hand of the piano, with dynamics ranging from piano (p) to pianissimo (pp). The score is presented in two systems. The first system shows the piano part with a wide intervallic line in the right hand and a more active bass line. The second system continues the piano part with similar wide intervals. The score is written for piano and violin.

Od 9. taktu se objevuje nový motivek, díky kterému jsem tuto část oddělila od hlavního tématu a nazvala jej (b):

The musical score is written in D major (two sharps) and 2/4 time. It consists of three systems of staves. The first system (measures 9-10) begins with a piano (*p*) dynamic. The second system (measures 11-13) features a crescendo (*cresc.*) and a forte (*f*) dynamic. The third system (measures 14-15) includes a piano (*p*) dynamic and a pianissimo (*pp*) dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and fingerings.

Potom ještě jednou zazní hlavní téma (a).

Ve 26. taktu začíná část B, která přináší nový melodický prvek v podobě vzájemných odpovědí mezi klavírem a houslemi (c):

Musical score for piano and violin, measures 26-34. The score is in 3/4 time and G major. It features a dialogue between the piano and violin. The piano part consists of chords and short melodic phrases, while the violin part has more flowing lines. Dynamics include *p*, *pp*, and *ppp*. A fermata is present over the final measure (34).

Poté následuje úsek (d), který vnáší opět nový prvek a tím je tečkovaný rytmus, nejprve v klavíru a potom i v houslích:

Musical score for piano and violin, measures 35-38. This section introduces a dotted rhythm. The piano part starts with a dotted quarter note followed by an eighth note, which is then mirrored by the violin. Dynamics include *mf* and *dimin.* (diminuendo).

Následuje návrat k dílu A', který se skládá jen z částí *a* a *b* (chybí zde opakování *a*).
Věta je zakončena codou složenou z témat *c* (z dílu B) a *b* (z dílu A). Je to melodické
vyvrcholení této volné věty.

75
dimin. pp

80
dimin. p pp dimin.

pp ritard. dimin. pp
ritard. fp pp

12. III. 1880

4. 3. Sonáta F dur pro housle a klavír op.57, 3. věta (Allegro molto)

Finální věta celou sonátu vesele zakončuje. Je napsána opět v sonátové formě se třemi tématy. Z hlavního tématu vyzarují typická česká polka. Je srdečně radostné v melodii i v rytmu. Nejprve zazní v houslích, poté se role vymění a hlavní téma přebírá klavír.

Allegro molto

5

10

15

spiccato

20

25

30

Tato nálada je vždy jen na krátko vystřídána jemným roztoužením zpěvného vedlejšího tématu.

Musical score for piano, measures 75-90. The score is in G minor (one flat) and 3/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins at measure 75 with a melodic phrase. The piano accompaniment starts with a rhythmic pattern of eighth notes in the bass and chords in the treble. Dynamic markings include *f*, *p*, *pp*, and *dolce*. The tempo is marked *pp* (pianissimo) at the end of the section.

Závěrečné téma se nese v poklidném duchu, navazuje na téma vedlejší, ale je již o něco veselejší.

Musical score for piano, measures 125-130. The score is in G minor (one flat) and 3/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins at measure 125 with a melodic phrase. The piano accompaniment starts with a rhythmic pattern of eighth notes in the bass and chords in the treble. Dynamic markings include *f*, *dim.*, *pp espressivo*, and *pp*. The tempo is marked *pp* (pianissimo) at the end of the section.

Veselý ráz věty je zdůrazněn i poutavým zpracováním témat s dovádě rušnými imitacemi hlavního motivu v provedení. V repríze se opět objeví všechna témata, které již známe z expozice, pouze dochází ke změně tóniny.

Věta vrcholí závěrečnou radostnou codou.

5. HOUSLOVÝ KONCERT A MOLL PRO HOUSLE A ORCHESTR, OP.53

Bakalářská práce je věnována komornímu dílu A. Dvořáka pro housle a klavír. V závěrečné kapitole se však musím zmínit též o jeho stěžejním díle houslové literatury, Koncertu a moll op. 53 pro housle a orchestr.

Existují i mahrávky celé plejády houslových virtuózů, ale skutečně český charakter zejména závěrečné věty (Furiant) vystihl český houslista Josef Suk, který má k tomuto dílu i vnitřní vztah, neboť je skladatelovým pravnučkem.

Od dalších dvou skladatelových koncertů pro sólový nástroj, klavírního g moll op. 33 a violoncellového h moll op. 104, se liší především svým usměrněním na tón čistého lyrismu, a to česky a lidově cítěného lyrismu. Snoubí se v něm melancholie, vroucně rouhořelý cit (úvodní dvojvěti) i bujará veselost (furiantové a dumkové finále, 3. věta). Nálada celého díla vyrůstá z české lidové písně a z českého lidového tance. Mnohé myšlenky jsou v úzké spojitosti s materiálem těchto projevů české lidové hudby. Je znát, že koncert vznikl v časové blízkosti první řady Slovanských tanců, České suity a smyčcového kvartetu Es dur. Má bezpochybně podobný ráz vyrůstající z české lidové tvorby.

Cesta Dvořákova houslového koncertu ke konečnému znění byla složitá. Jeho první verzi psal skladatel od 5. července do poloviny září 1879, z větší části u přítele Aloise Göbla¹ na zámku Sychrově u Turnova. Rukopisnou partituru poslal pak koncem téhož roku berlínskému houslistovi Josefu Joachimovi², jemuž skladbu věnoval za zájem, který jako primarius proslulého kvarteta projevoval častým provozováním jeho komorních skladeb.

Jaký vzhled mělo toto první znění koncertu, dnes už nelze zjistit. Byl objeven pouze čtyřstránkový náčrt poslední věty, označený nadpisem „*Houslový koncert. Finale. A. Dvořák*“ a závěrečnou poznámkou „*Dokončeno 13.7.1879 na Sychrově*“. Tento zápis je uchován ve sbírkách Muzea A. Dvořáka v Praze. V tomto náčrtu bylo rozváděno jen téma hlavní a dvoučtvrteční dumkové téma. Záznam prvních dvou vět z původního znění je nezvěstný, stejně jako první orchestrální partitura díla, kterou skladatel asi zničil. Začátkem dubna 1880 totiž zajel k Joachimovi do Berlína a po konzultaci s ním skladbu radikálně přepracoval. Začal 4. dubna

¹ Český barytonista, osobní přítel skladatele Antonína Dvořáka, častý host Sychrova.

² Josef Joachim (28.6.1831 - 15.8.1907) houslový virtuóz a primarius Joachim kvartetu, psal kadence k houslovým koncertům (Brahms, Beethoven, Mozart) Sám skládal skladby pro housle (3 houslové koncerty, 2 romance a mnoho dalších)

a dokončil 25. května 1880. Potvrzuje to dopis nakladateli Simrockovi z 9. května: „ [...]Na přání pana Joachima jsem celý koncert přepracoval a neponechal ani jediný takt, Bude z toho mít jistě radost. Věnoval jsem tomunejvyšší úsilí. Celý koncert dostane nyní jinou tvářnost. Themata jsem podržel, rovněž několik nových přikomponoval. Celá koncepce díla je však jiná. Harmonisace, instrumentace, rytmus, celé provedení je nové. Budu s tím hotov co nejdříve a pošlu to hned panu Joachimovy do Berlína.[...]”¹

Nová partitura koncertu putovala k Joachimovi do Berlína, kde však zůstala nepovšimnuta ležet další dva roky, v nichž byl Dvořák zaměstnán prací na řadě dalších skladeb, kromě jiných na symfonii D dur, Legendách a na zpěvohře Dimitrij. Teprve 14. srpna 1882 napsal Joachim Dvořákovi dopis a v září téhož roku se skladatel vypravil do Berlína, kde mu Joachim Koncert znovu přehrál s orchestrem Konzervatoře, jejímž byl ředitelem. Tak došlo k několika dalším úpravám ve znění koncertu, které se týkaly několika figuračních pasáží v partu sólových houslí, částečně zvuku orchestru, který v některých místech Joachimovi připadal stále ještě příliš hutný, a hlavně několika zkratkových zásahů v poslední větě.

Tím skončil tříletý proces ve vývoji Dvořákova Houslového koncertu a moll. Prvním veřejným interpretem Koncertu se však nestal Joachim, ale český houslista František Ondříček², který jej poprvé hrál na koncertě 14. října 1883 v Praze (orchestr Národního divadla řídil Mořic Anger) a znovu pak 2. prosince téhož roku na koncertě Vídeňských filharmoniků ve Vídni s dirigentem Hansem Richterem.

---

¹ O. Šourek- Supraphon 1955

² František Ondříček (29.4.1857 Praha – 12.4.1922 Miláno) český houslový virtuóz a hudební skladatel

Závěr

I u nejslavnějších mistrů nalezneme vedle reprezentativních děl, na nichž je založeno jejich umělecké renomé, i díla rozsahem nevelká, ba miniaturní, vzniklá spontánně z překypující invence, nebo pro někoho blízkého jako upomínka či jako přídatkový kus do koncertního programu. Nejinak tomu je i u Antonína Dvořáka. U těchto komorních skladeb pro housle a klavír (až na několik výjimek) ponechal virtuózní zřetel poněkud stranou a komponoval spíše hudbu intimní, určenou zejména pro potěšení. Dovolím si konstatovat, že skladby pro housle a klavír Antonína Dvořáka jsou pro houslisty opravdovým pokladem a budou vždy na koncertech vděčně oceněny. Myslím, že spolu s Koncertem a moll pro housle a orchestr op.53 tvoří neodmyslitelnou součást houslového repertoáru českých i světových houslistů. Dvořák v nich uplatnil svou nevyčerpatelnou melodickou invenci inspirovanou převážně ryze českou lidovou hudbou.

Seznam použité literatury:

Šourek, O.: Dvořákovy skladby orchestrální. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1944

Šourek, O.: Antonín Dvořák: Život a dílo, 4 díly

1. díl- Praha, Hudební matice Umělecké besedy, 1916

2. díl- Praha, Hudební matice Umělecké besedy, 1917

3. díl- Praha, Hudební matice Umělecké besedy, 1930

4. díl- Praha, Hudební matice Umělecké besedy, 1933

Burghauser J. Antonín Dvořák: Thématický katalog, bibliografie, přehled života a díla,

1. vydání, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960

Notový materiál:

Dvořák, A.: Capriccio (Koncertní kus pro housle a klavír), Bärenreiter Edition Supraphon, Praha, 1975

Dvořák, A.: Nokturno H dur pro housle a klavír op. 40, Edition Supraphon, Praha, 1979

Dvořák, A.: Balada d moll op. 15, Orbis, Praha, 1950

Dvořák, A.: Romantické kusy pro housle a klavír op. 75, SNKLHU¹, Praha, 1956

Dvořák, A.: Sonatina G dur pro housle a klavír op. 100, SNKLHU, Praha, 1955

Dvořák, A.: Mazurek pro housle s průvodem klavíru op. 49, SNKLHU, Praha, 1957

Dvořák, A.: Sonáta F dur pro housle a klavír op. 57, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha, 1957

Dvořák, A.: Houslový koncert a moll pro housle a orchestr op. 53, Editio Supraphon, Praha, 1973

---

¹ Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění